

YU ISSN 0350-185x
UDK 808

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

XLIII

Уређивачки одбор:

*др Таијана Бајић-Ивић, др Даринка Горјан-Премк, др Ирена Грицак, др Милка
Ивић, др Павле Ивић, др Радослав Кайичић, Блаже Конески, др Тине Лојар,
др Александар Младеновић, др Асим Пецо, др Мишар Пешикан, др Живојин
Ситанојчић, др Драго Ђујић*

Главни уредник:
МИЛКА ИВИЋ

БЕОГРАД
1987

АСИНДЕТСКЕ РЕЧЕНИЦЕ У РУСКОМ ЈЕЗИКУ И ЊИХОВИ СРПСКОХРВАТСКИ ЕКВИВАЛЕНТИ*

I

Заступљеност асиндетских реченица у руском језику изразита је како на дијахроном тако и на синхроном плану, што је нашло одраза у руској синтаксичкој науци. На асиндетизам руска граматичка мисао обраћа пажњу од самих почетака, а нарочито се интензивно бави овом проблематиком последњих деценија¹. У тим проучавањима отворена су извесна питања на која још увек није дат коначан одговор.

Једно од кључних питања теорије асиндетских реченица на које се дају различити и дијаметрално супротни одговори јесте питање природе ових реченица. Дуго времена су се у руској граматици разликовале само независно-сложене (паратакса) и зависно-сложене реченице (хипотакса) у оквиру којих се паратаксичка, односно хипотаксичка веза може исказивати не само помоћу везника као спољних знакова, тј. синдетски, већ и без везника, тј. асиндетски². Од 1950. године у руској синтаксичкој теорији пуне три деценије преовлађује гледиште да су асиндетске реченице посебан структурно-семантички тип сложене реченице, па се тако у оквиру сложених реченица разликују независно-сложене, зависно-сложене и асиндетске реченице³. Са појавом најновије Академијине граматике из 1980. године у руској науци је присутно и гледиште да асиндетске реченице не спадају у сложене реченице, већ представљају нешто посебно што се назива асиндетским спојевима реченица (бессоюзное соединение предложений)⁴.

*Реферат припремљен за X међународни конгрес слависта (Софија, 1988).

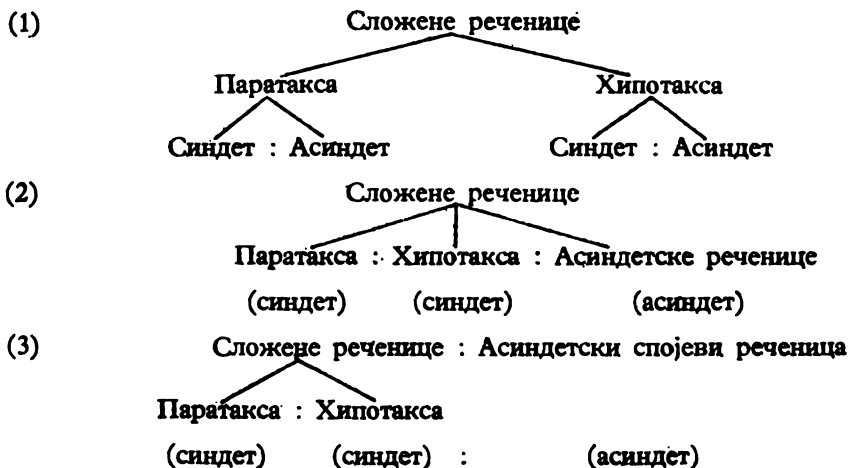
¹ В.: Н. С. Поспелов, *О грамматической природе и принципах классификации бессоюзных сложных предложений*. „Вопросы синтаксиса современного русского языка”, Москва, 1950, стр. 338—354; В. И. Борковский, *Сравнительно-исторический синтаксис восточнославянских языков. Бессоюзные сложные предложения, сопоставляемые со сложноподчиненными*, Москва, 1972, стр. 5—28.

² В.: Ф. Ф. Фортунатов, *Избранные труды*, т. I, Москва, 1956, стр. 189—190; А. М. Пешковский, *Русский синтаксис в научном освещении*, изд. 7, Москва, 1956, стр. 470—472; А. Н. Гвоздев, *Современный русский литературный язык II*, изд. 3, Москва, 1968, стр. 218—221 и 296—306.

³ Н. С. Поспелов, *нав. дело*; АН СССР, *Грамматика русского языка II/2*, Москва, 1954, стр. 382—403.

⁴ АН СССР, *Русская грамматика II*, Москва, 1980, стр. 634—656.

Схематски представљена три изложена гледишта своде се на:

Будући да су веома фреквентне, руске асиндетске реченице су нашле места и у конфронтационим описима руског са неким другим језицима, али је занимљиво да се у свим тим описима полази од првог становишта, тј. асиндетске реченице се разматрају у оквиру паратаксе, односно хипотаксе. Тако се, на пример, овим реченицама приступа у чехословачкој русистици, било да се руски језик конфронтира са чешким или са словачким језиком⁵.

У конфронтационим приступима могу се срести и наглашена инсистирања да се руским асиндетским реченицама приступа са првог становишта зато што се и у граматичким традицијама других језика са којима се руски језик конфронтира разликују при класификацији сложених реченица само два типа синтаксичке везе — паратаксичка и хипотаксичка веза које се могу изразити како помоћу везника тако и без везника⁶.

Овај кратак осврт на разноврсне приступе у интерпретацији природе асиндетских реченица у русистици може се завршити констатацијом да се до дана данашњег воде дискусије и оспоравања. Заступници првог гледишта експлицитно оспоравају друго гледиште⁷, заступници другог

⁵ В.: V. Barnetova и др., *Русская грамматика 2*, Прага, 1979, стр. 808, 900, 910, 915, 916, 922, 923, 929, 933, 934, 939, 956, 981, 986, 989; М. Кубик и др., *Русский синтаксис в сопоставлении с чешским*, Прага, 1982, стр. 231; Ян Светлик, *Синтаксис русского языка в сопоставлении со словацким*, изд. 3, Братислава, 1979, стр. 333.

⁶ В.: К. Габка, *О соотношении практической и теоретической сторон сопоставительного изучения языков (на примере бессоюзных сложных предложений)*. *Русский язык за рубежом*, Москва, 1983, бр. 2, стр. 65.

⁷ В.: Ян Светлик, *нав. дело*, стр. 335.

оспоравају треће⁸, а заступници трећег гледишта такав однос имају према првом⁹. И тако даље, може се навести читав низ комбинација спорова.

Искуство учи да се у оваквим и сличним ситуацијама увек ради о комплексним појавама, те да свако гледиште има своје оправдање у границама оних аргумената на којима се заснива. А да се овде ради о комплексним језичким појавама говори и чињеница да се у руској синтаксичкој науци срећу и приступи асиндетским реченицама у којима се оне не посматрају као целина, па се једном њиховом делу приписује једна, а другом делу друга природа. Тако, на пример, В. А. Белошапкива разликује асиндетске реченице отворене и затворене структуре и закључује да реченице отворене структуре чине исти структурно-семантички тип са синдетским напоредним реченицама отворене структуре. У овој интерпретацији, дакле, имамо својеврсну комбинацију првог и другог гледишта јер се с једне стране издваја асиндет као посебан тип сложених реченица, али се део асиндетских реченица укључује у партаксу¹⁰.

Познато је да нерешена теоријска питања у граматичким проучавањима и описима појединачних језика усложњавају њихово конфронтационо проучавање са другим језицима и у исто време представљају изазов конфронтационој анализи да и она са своје стране допринесе проналажењу адекватног одговора. У том смислу се на самом почетку конфронтационе анализе асиндетских реченица у руском и српскохрватском језику намеће проблем приступа природи и разврставању овог језичког материјала.

Нема сумње да би се и овде могло приступити анализи онако како се приступа у напред поменутих проучавањима са другим језицима, јер се и у српскохрватској граматичкој теорији асиндетске реченице интерпретирају искључиво у оквиру паратаксе и хипотаксе, тј. као независно-сложене или зависно-сложене реченице без спољног знака везе¹¹. Имајући, међутим, у виду напред истакнуту комплексност овог језичког материјала у руском језику, одложићемо избор приступа за касније, после одређеног глобалног сагледавања те комплексности и у српскохрватском језику са семантичког, конструктивног, комуникативног и стилистичког становишта.

Покушајмо да у светлу постојећег интерпретирања асиндетских реченица у српскохрватској граматичкој сагледамо смисаоне односе у следећим паровима сложених реченица које се формално разликују само

⁸ В.: Г. В. Соколова, *Бессоюзные предложения в современном русском языке*. Русский язык за рубежом, Москва, 1982, бр. 2, стр. 92—97; Г. В. Соколова, *Бессоюзные сложные предложения: проблемы описания и обучения*. Русский язык за рубежом, Москва, 1986, бр. 3, стр. 87—91.

⁹ В.: И. Н. Кручинина, В. В. Лопатин, *Заметки о пражской „Русской грамматике“*. Вопросы языкознания, Москва, 1982, бр. 2, стр. 122—134.

¹⁰ В.: АН СССР, *Грамматика современного русского литературного языка*, Москва, 1970, стр. 736; В. А. Белошапкива, *Современный русский язык. Синтаксис*, Москва, 1977, стр. 235.

¹¹ М. Стевановић, *Савремени српскохрватски језик II*, Београд, 1969, стр. 750 и 787.

по присуству // одсуству везника: (1) У соби су била три кревета и са тава-
нице је висила жмиркава сијалица // У соби су била три кревета, са тава-
нице је висила жмиркава сијалица; (2) Производња пада, а плате расту //
Производња пада, плате расту; (3) Производња расте и плате су боље //
Производња расте, плате су боље.

Није тешко закључити да се у првом реченичном пару исказује
исти смисаони однос, тј. и у синдетској и у асиндетској реченици смисао
њихових компоненти је истосмеран, те се можемо сложити да у овом
и сличним случајевима „ни по смислу ни по синтаксичком односу нема
велике разлике између саставних реченица с везником и и асиндетских
саставних реченица”¹².

У другом реченичном пару, међутим, ситуација је другачија. Док у
синдетској реченици имамо један смисаони однос конкретизован везни-
ком *а*, дотле се асиндетска реченица може интерпретирати на два начина,
тј. доводити у корелацију не само са датом синдетском супротном рече-
ницом, него и са зависном допусном реченицом, исп.: Иако производња
пада, плате расту.

У трећем реченичном пару сложеност смисаоних односа је још из-
разитија. Ту се асиндетска реченица може доводити у корелацију не само
са датом синдетском саставном реченицом, већ најмање још и са закључ-
ном, временском, условном и узрочном реченицом, исп.: Производња
расте, зато су плате боље // Кад производња расте, плате су боље // Ако
производња расте, плате су боље // Пошто производња расте, плате су
боље.

Ако се напореда размотре синдетске и асиндетске реченице са кон-
структивног аспекта, доћи ће се до констатације да има реченица које
се по конструкцији саставних делова не разликују¹³, али ће се наћи и
бројни парови реченица код којих се конструкција компонената не поду-
дара, а диференцирање је условљено синдетским, односно, асиндетским
оформљавањем сложене реченице.

Најизразитије диференцирање је у могућностима уобличавања пре-
диката. Избор облика и комбинација облика предиката шири је и разно-
врснији код асиндетских реченица. Тако се, на пример, предикат компо-
ненте асиндетске реченице којом се исказује услов или време може офор-
мити императивом док такво уобличавање предиката у синдетским услов-
ним или временским реченицама није могуће, исп.: *Уради*, платићу // Ако
(кад) *урадиш*, платићу.

Запажене разлике се испољавају и у распореду компоненти, али
овде рестрикцији изразитије подлежу асиндетске реченице. Код број-
них типова распоред компоненти је строго одређен. Тако је, на пример,
компонента са временским значењем у асиндетској реченици увек у
иницијалној позицији, док у синдетској реченици може заузимати обе

¹² М. Стевановић, *нав. дело*, стр. 754.

¹³ Такав је случај са свим малочас анализираним паровима синдетских и асин-
детских реченица.

позиције, исп.: *Доћи ћеш вечерас кући, видећеш свога бога!* // *Кад доћеш вечерас кући, видећеш свога бога!* : Видећеш свога бога *кад доћеш вечерас кући!*

Док се и могу наћи извесне српскохрватске асиндетске реченице које су на семантичком и конструктивном плану идентичне или веома блиске са синдетским реченицама истог лексичког састава, оне ће се обавезно разликовати на комуникативном плану и то у првом реду по интонацији и информативном циљу.

Пошто је интонацију уопште па и интонацију асиндетских реченица наука о српскохрватском језику мало изучила, то се овом приликом не можемо шире осврнути на разлике у тој области. Али се зато неподударна информативних циљева асиндетских и синдетских реченица веома лепо могу приказати у светлу српскохрватске граматичке мисли, тачније — са становишта А. Белића које заступа кад брани интегритет независно-сложених реченица које се по смислу могу доводити у корелацију са зависно-сложеним реченицама¹⁴.

И као што се такве независно-сложене реченице не могу сводити на зависне, тако се ни асиндетске реченице не могу сводити на синдетске јер „од говорника зависи да ли хоће слушаоцима све да каже или да остави да они сами нешто осете, закључе или примете”¹⁵. Да то ра-светлимо анализом већ напред навођених примера. Ако пошљалац информације жели експлицитно да искаже адверсативни однос, он ће продуковати реченицу: *Производња ђада, а њлаше расију*. Ако жели да искаже концесивни однос, продуковаће реченицу: *Иако ђроизводња ђада, њлаше расију*. Реченицом пак *Производња ђада, њлаше расију* он само имплицитно исказује један од поменути два односа, а прималац информације је тај који ће на основу ситуације и контекста идентификовати смисао.

Из овога је уочито да су асиндетске реченице знатно више детерминисане контекстом и ситуацијом него што су то синдетске, те су тако у јачем степену интегрисане у надреченичну целину. То и омогућава да често буду коришћене као конститутивни и конструктивни елементи надреченичне целине.

Асиндетске реченице се по правилу разликују од синдетских и на стилистичком плану. Оне су маркиране било по припадности одређеном функционалном стилу или по испуњавању одређених стилистичких задатака у тексту. Стога престилизација којом се асиндетске реченице замењују синдетским најчешће доводи до нарушавања контекстуалног склада, а што можемо довољно упечатљиво илустровати таквим поступком са следећом реченицом: „Из очију му цури нестрпљивост као отров, види се, хтио би све убрзати, досадило му је чекање” (Р. Маринковић, Анђео).

Наведена реченица исказана је у контексту описа психичког стања тешког болесника и представља његову ужаснуту, немирну и сумњичаву мисао која се јавља кад га посећује његов млади помоћник. Смисаоно

¹⁴ А. Белић, *О сложеним реченицама и сродним појавама*. Наш језик, Београд, 1954, књ. V, св. 7—8, стр. 227—234, св. 9—10, стр. 297—305.

¹⁵ Исто, стр. 232.

она би се могла заменити реченицом: „Из очију му цури нестрпљивост као отров, те се види да би хтио све убрзати јер му је досадило чекање”. Оваквом престилизацијом се задржава основно значење асиндетских реченица, али се губи дочаравање немира, изостају додатне информације стилистичке природе.

Из сажетог сагледавања асиндетских реченица у српскохрватском језику јасно је да се оне битно одликују од синдетских реченица у свим разматраним аспектима, па се може закључити да се оне у српскохрватској граматичкој неоправдано и неадекватно свде на независно-сложене и зависно-сложене реченице и проучавају у оквиру паратаксе и хипотаксе. Асиндетске реченице се истина по смислу могу доводити у везу са синдетским реченицама, али се не могу изједначавати с њима и интерпретирати као истоветне јединице. Очито је из свега досад показаног да и у конфронтационој анализи руских и српскохрватских асиндетских реченица плодотворнијим може бити онај приступ који уважава особеност ових реченица и води рачуна о њиховој комплексности.

II

Асиндетским реченицама у савременом руском језику могу се исказивати бројни смисаони односи који се исказују и синдетским реченицама. У досад најпотпунијем опису ових односа датом у најновијој Академијиној граматичкој издвајају се следеће асиндетске реченице¹⁶: реченице са условним значењем; реченице с допусним значењем; реченице с временским значењем; реченице са значењем конфронтације, супротстављања и успоређивања; реченице са значењем неусклађености; реченице са значењем саставног и раставног набрајања; реченице са односним одредбеним значењем; реченице са изричним значењем; реченице са циљним значењем; реченице са значењем последице и резултата; реченице са значењем заснованости и додатног објашњења.

За српскохрватски језик немамо дубљег проучавања ни сличних знања о могућностима исказивања смисаоних односа асиндетским реченицама, али већ и на основу почетног сучељавања грађе двају језика може се наслутити да и у српскохрватском постоје асиндетске реченице са побројаним значењима. Разумљиво, неки реченични типови су изразито заступљени, неки су мање фреквентни, неки су занемарљиво присутни. Огледа се то у неопходности успостављања еквивалентних односа како између руске и српскохрватске асиндетске реченице, тако и између руске асиндетске и српскохрватске синдетске реченице. У првом случају може се говорити о идентичности, о правој еквивалентности, а у другом о изнуђеној еквивалентности. Српскохрватска синдетска реченица наспрам руске асиндетске својеврстан је сурогат, замена за асиндетску реченицу којом српскохрватски језик не располаже, али не и потпуни еквивалент.

¹⁶ Наводимо их редоследом како су тамо изложене, в.: *Русская грамматика II*, Москва, 1980, стр. 634—650.

Највећи степен идентичности испољава се у оквиру реченица са значењем саставног и раставног набрајања, конфронтирања, супротстављања, успоређивања и неусклађености. Ове реченице се одликују високом фреквентношћу употребе у српскохрватском језику, те је разумљиво што су нашле места у досадашњим описима синтаксичког система¹⁷.

У оквиру осталих реченичних типова сем односа идентичности, тј. директне еквивалентности асиндета са асиндетом у великој мери се успоставља изнуђена еквивалентност између руске асиндетске и српскохрватске синдетске реченице. То је најчешће случај са оним реченицама које се у руском језику могу доводити у корелацију са зависно-сложеним реченицама адвербијалне функције (условне, временске, допусне, циљне, последичне и узрочне). Како су асиндетске реченице са оваквим значењима мало проучаване у науци о српскохрватском језику, то ћемо у нашој конфронтационој анализи баш њима посветити пажњу.

Асиндетске реченице са УСЛОВНИМ ЗНАЧЕЊЕМ у руском језику спадају међу најфреквентније типове асиндетских реченица са веома разноврсним конструктивним видовима. Компонента која носи условно значење чешће заузима иницијалну позицију, али може бити и на другом месту, а предикат ове компоненте се исказује потенцијалом, императивом, глаголским временима и инфинитивом. Ови облици се комбинују са предикатима друге компоненте на следећи начин: (1) потенцијал са потенцијалом, презентом и футуром; (2) императив са императивом, потенцијалом, презентом и футуром; (3) презент са презентом, футуром, императивом и инфинитивом; (4) футур са футуром, презентом и императивом; (5) перфекат са перфектом, презентом, футуром, императивом и инфинитивом; (6) инфинитив са инфинитивом, презентом, футуром, императивом и потенцијалом¹⁸.

Српскохрватски језик, како смо већ једном ранијом приликом показали¹⁹, не располаже оволиком разноврсношћу конструктивних видова асиндетских реченица са условним значењем. Будући да уопште нема реченица са потенцијалом, перфектом и инфинитивом у условној компоненти, еквивалентност се мора успостављати помоћу условних реченица са исказаним везником, исп.: *Бросил бы ее тогда, ничего бы не было*²⁰: *Да си (сам) је онда оставио*, ништа не би било; *Обратили на тебя внимание, ну ты и человек, дыщишь; а не обратили*, — што ты?: *Ако су обрађили на шебе пазњу*, значи да си човек, постојиш; *а ако нису обрађили* — шта си?; *Скотину не беречь*, — што ж тогда будет?: *Ако сиоку не чувамо*, шта ће онда бити?

¹⁷ В.: М. Стевановић, *нав. дело*, стр. 751, 759, 766, 877.

¹⁸ В.: АН СССР, *Русская грамматика II*, стр. 636—642.

¹⁹ Б. Станковић, *Асиндетске реченице са условним и временским значењем у српскохрватском и руском језику*. „XV научни састанак слависта у Вукове дане, 10—15. IX 1985”, Београд, 1986, стр. 179—188.

²⁰ Сви руски примери без ознаке извора узети су из: АН СССР, *Русская грамматика II*, стр. 637—650.

Нема у српскохрватском ни неких комбинација предиката са осталим облицима, те се и ту мора успостављати еквивалентност помоћу условних синдетских реченица, исп.: *Не убеги я тогда*, как раз бы убил: *Да нисам онда њобеао*, сигурно би ме убио; *Иду в сад . . . Войдет Павел Федорович*, позови меня: *Идем у врт . . . Ако уђе Павел Фјодорович*, позови ме.

Српскохрватски језик располаже асиндетским реченицама у којима је предикат условне компоненте уобличен императивом, презентом и футуrom и то само у следећим комбинацијама: императив са императивом, презентом и футуrom; презент са презентом, футуrom и императивом; футур са футуrom. Али то не значи да је и у оквиру ових конструктивних видова могуће успостављање директне еквивалентности у условима сваке конкретне реализације. Пошто је у руском језику велики број ових реченица паремиолошког карактера, а у српскохрватском нема директног паремиолошког еквивалента, то ће се и овде често успостављати односи еквивалентности између асиндета и синдета. А како и српскохрватски располаже бројним пословицама асиндетске структуре са условним значењем за које нема директног паремиолошког еквивалента у руском језику, то се сличан еквивалентни однос успоставља и у обрнутом смеру.

Не сме се, међутим, сметнути с ума чињеница да су асиндетске реченице побројаних конструктивних видова знатно заступљене и у српскохрватском језику, и то не само у пословицама, већ и у разговорном језику, новинском стилу и у уметничкој књижевности²¹. Рекло би се да изван паремиолошког круга српскохрватски језик располаже могућностима за директно успостављање еквивалентности, а ако се тако не чини, онда се неким другим начинима морају компензирати оне додатне информације које носи руска асиндетска реченица.

Често се ипак ни додатним средствима не може пренети стилистичка информација, а нису ретке појаве у преводилачкој пракси да се неадекватним експлицирањем значења руске асиндетске реченице даје у преводу неадекватан смисао и нарушава контекстуални склад текста. Анализираћемо у овом смислу пример неадекватно успостављене еквивалентности између руских асиндетских и српскохрватских синдетских реченица²²: Впереди пробирался старшой, подавая команду осторожным движением руки: *поднимет руку над головой* — все тотчас останавливались

²¹ В.: Б. Станковић, *нав. дело*, стр. 179—182.

²² Анализа преводилачке праксе заснива се на следећим изворима: В. Катаев, *Син полка* (Собрание сочинений, т. II), Москва, 1956 → В. К., *Син љука*, Београд, 1971; А. Фадеев, *Молодая гвардия*, Москва, 1966 → А. Ф., *Млада гарда*, Београд 1947; М. Шолохов, *Тихий Дон*, Москва, 1965 → М. Ш., *Тихи Дон* (Сабрана дела), Београд, 1967; М. Шолохов, *Поднятая целина*, Москва, 1970 → М. Ш., *Узорана ледина* (Сабрана дела), Београд, 1967; О. Давичо, *Песма*, Београд, 1978 → О. Д., *Песня*, Москва, 1979; Д. Михајловић, *Пейријин венац*, Београд, 1979 → Д. М., *Венок Петриш*, Москва, 1978; Б. Станковић, *Кошћана* (Српска књижевност у сто књига), Нови Сад—Београд, 1970 → Б. С., *Избранное*, Москва, 1973; Б. Ђопић, *Доживљаји Николејине Бурсаћа*, Београд, 1968 → Б. Ч., *Случаи из жизни Николетины Бурсаћа*, Москва, 1958.

и замирали; *вытянет руку в сторону с наклоном к земле* — все в ту же секунду быстро и бесшумно ложились; *махнет рукой вперед* — все двигались вперед; *покажет назад* — все медленно пятились назад (Катаев). → Напред је ишао вођа, који је опрезним покретом руке командовао: *кад идишине руку изнад лаве*, сви застану као упогани; *кад исиружи руку у сѣрану и сѣусији је ка земљи*, одједном нечујно полежу; *ако иружи руку нафред*, крену напред, *иокаже ли уназад*, они лагано устукну.

Одмах пада у очи да је комплексно условно-временско значење асиндетских реченица у руском тексту преводилац осетио и то изразио у језику превода смењивањем временских реченица условним. У преводу је постигнута и динамика приповедања употребом приповедачког презента од свршених глагола, али експлицирањем временских и условних односа није пренета атмосфера неодређености и неизвесности која прати текст оригинала. Из тих разлога у преводу се требало служити асиндетским реченицама којима српскохрватски језик располаже и којим су се у потпуности могле превести дате руске реченице.

Асиндетске реченице са **ВРЕМЕНСКИМ ЗНАЧЕЊЕМ** у руском језику нису тако фреквентне ни онолико конструктивно разноврсне као реченице са условним значењем, али и оне се као и условне заснивају на двостраном односу компонената који проистиче из корелације облика предиката у њима. По томе су блиске реченицама са условним значењем и често имају комплексно временско-условно значење. Могуће комбинације облика предиката су следеће: (1) перфекат — перфекат, исп.: Тонул — топор сулил; *вытащили* — и топорица жалъ (посл.); презент — презент, исп.: Люди тонут — и за соломинку хватаются (посл.); (3) футур — футур, исп.: Гром не грянет — мужик не перекрестится (посл.); (4) футур — императив, исп.: Брат, женишься, тогда меня вспомняй!; (5) потенцијал — потенцијал, исп.: ... буря б утихла, отправились бы далее²³.

Српскохрватском језику нису туђе асиндетске реченице са временским значењем, нарочито у пословицама, разговорном језику и дијалектима²⁴. Од поменутих пет конструктивних видова карактеристичних за руски језик у српскохрватском су могућа прва четири, с том разликом што српскохрватски језик располаже већим бројем прошлих времена, те наспрам руских реченица са предикатима у перфекту у српскохрватском могу бити неки други од прошлих облика или историјски презент, исп.: (1) Стигли ми на станицу, воз отишао; Имасмо те, не знасмо те; изгубисмо те, познасмо те (посл.); Пробудимо се, оно већ свануло; (2) Два се свађају, трећи се користи (посл.); Дигнемо цене, нема никога. Смањимо цене, немамо за личне дохотке („Политика”, 20. VIII 1986, стр. 9); (3) Доћи ћеш вечерас кући, видећеш свога бога; (4) Постаћете зрели људи, тада се сетите свог учитеља.

Оваква ситуација на нивоу језика пружа широке могућности да се у контакту успоставља директна еквивалентност руских и српскохрват-

²³ В.: АН СССР, *Русская грамматика II*, стр. 643—644.

²⁴ В.: Б. Станковић, *нав. дело*, стр. 181—182.

ских асиндетских реченица са временским значењем. У преводилачкој пракси се срећу примери таквог успостављања еквивалентности. Оваквим преводилачким решењима транспонују се додатна стилистичка значења као и имплицитност и неодређеност значења код реченица са комплексним значењем, исп.: Гляжу — и диву даюсь: *проводжали вас на службу с Гришкой* — ребятами были... (Шолохов) → Гледам и не могу да се начудим: *исіраїили смо шебе и Гришку у војску*, — были сте деца...; А у нас, *што темно* — встаешь, папешь (Шолохов) → А код нас, *још мрак* — устајеш, ореш.

Најчешће се, ипак, у преводилачкој пракси успоставља еквивалентност тако што се руске асиндетске реченице преводе на српскохрватски временским реченицама са везницима *кад*, *док*, *чим*, исп.: *Придет время* — научим (Катаев) → *Кад буде шребало*, научићемо те; Погоди Емельян Константинович, *обернись трошки* — заплачу (Шолохов) → Причекај Јемельјане Константиновичу, *док се мало ойоравим*, платићу; А ты, Максим, *конский хвост увидишь* — и то в жар тебя щибает (Шолохов) → А ти, Максиме, *чим видиш коњски рей*, одмах те спопадне ватра.

Експлицирањем временског значења помоћу везника најчешће се не преноси неодређеност оригиналне реченице и њена везаност за шири контекст, а поготову се не преноси њена стилистичка функција у изворном тексту. Таквим поступком се каткад чак и неадекватно преноси смисао асиндетске реченице било да се реализовано временско значење оригиналне реченице експлицира као условно, или условно као временско²⁵. И зато у преводилачком поступку треба тежити максималној директној еквивалентности, нарочито ако реченице у руском језику имају разговорно или дијалекатско обележје, пошто су у тим условима оне и за српскохрватски језик карактеристичне.

Асиндетске реченице са **ДОПУСНИМ ЗНАЧЕЊЕМ** у руском језику су као и претходна два анализирана типа засноване на корелацији облика предиката у компонентама и спадају у групу реченица са двостраним односом компонента. Најчешћи видови ових реченица су са следећим комбинацијама предиката: (1) императив — презент, исп.: А я — ничего не хочу... Давай мне миллион — н-не хочу!; (2) императив — футур, исп.: У меня лошадь важная: сто пудов вали на нее, свезет; (3) императив — императив, исп.: Да будь ты в бреду-пребреду — молчи!; (4) императив — потенцијал, исп.: Я сыну бы родному, умирай он с голоду на моих глазах, гроша бы жалованья не прибавил, если б не знал, что он полезен для службы.

Значајно место имају и реченице у којима је допусно значење изражено тако што се у првој компоненти негира једна чињеница, а у другој компоненти се потврђује друга чињеница. Такве реченице су веома често паремолошког карактера, исп.: Забота не съела, так скука одолела; Нельзя перескочить, так можно подлезть²⁶.

²⁵ В.: Б. Станковић, *нав. дело*, стр. 187.

²⁶ У најновијој Академијиној граматичи наводе се као допусне и реченице које су део текста и чије допусно значење проистиче из њихове укључености у текст. Сматрајући да овакве појаве спадају у синтаксу текста, ми се на њима нећемо задржавати. (В.: АН СССР *Русская грамматика II*, стр. 642).

Заслужују нашу пажњу и такве асиндетске реченице у којима је садржано и допустно и супротно значење или, тачније, у којима допустно значење прати значење неусклађености. Овакве реченице карактеристичне су за разговорни језик, често се срећу у штампи и публицистици и нарочито се користе у новинским насловима, исп.: Народ негодује, хунта лавирује („Известия”, 12. VIII 1983, стр. 3); Тон другой, музика прежняя (Исто, 27. VI 1984, стр. 5); Новая упаковка — старый товар (Исто, 21. VI 1986, стр. 5).

У српскохрватском језику могуће су реченице са свим побројаним комбинацијама предиката као у руском језику, те постоје велике могућности за успостављање директне еквивалентности. И у српскохрватском језику ове реченице често имају паремиолошки карактер, исп.: Осијеци псу уши, пас као и пас; Магараца одведи и на Јерусалим, он ће опет бити магарац. Ова околност допушта да се директна еквивалентност успоставља и на релацији паремиолошких јединица, исп.: Отсеки собаке хвост — не будет овца: Откини псу реп, пас те пас. Разумљиво, кад је реч о пословицама, биће и бројних случајева успостављања односа између асиндета и синдета, јер се не може за сваку пословицу у једном језику наћи одговарајућа пословица у другом језику.

Сем побројаних комбинација, за српскохрватски језик су карактеристичне и реченице у којима је предикат иницијалне компоненте исказан крњим перфектом, док у другој компоненти најчешће имамо футур, али су могући и други облици, исп.: Бежао не бежао, нећеш утећи (нар. прип.); Клапило се, не клапило се, јешћу те, платио сам (посл.); Радио не радио, свира ми радио (разг.); Но, претеривало се, не претеривало — ја морам да купим зеље због стомака („Политика”, 21. V 1986, стр. 15). Овај облик српскохрватских асиндетских реченица употребљава се у преводилачкој пракси као еквивалент наспрам руских реченица са императивом у иницијалној компоненти, исп.: Скрипи или не скрипи — все равно ничего не поможет (Катаев) → Шкрипао или не шкрипао, ништа му не би помогло.

И најзад посебно треба истаћи да су у српскохрватском језику доста фреквентне реченице са комплексним значењем, где заједно иду допуштање и неусклађеност. На овај реченични тип српскохрватска граматичка наука је обрађала пажњу и као потврду наводила примере из народних пословица и песничких творевина, исп.: Мајка била, мајка мила; Крсти вука, вук у гору; Посмица их, срца не искали²⁷. Ми ћемо овом приликом још додати да су ове реченице посебно карактеристичне за савремени новински стил, где се веома масовно користе у насловима, и то илустровати бројним примерима из дневног листа „Политика” за 1986. годину, исп.: Велика очекивања, мршав учинак (9. II, стр. 9); Мање пара — више шарма (29. IV, стр. 15); У свету појевтињује, код нас поскупљује (14. VII, стр. 7); Ситница затрована — људи се купају (5. VIII, стр. 7); Функција савезна, плата републичка (9. VIII, стр. 6);

²⁷ В.: М. Стевановић, *нав. дело*, стр. 601, 877.

Мање радника, већа производња (22. VIII, стр. 8); Стопе исте, порез већи (30. IX, стр. 7); Расте производња, губици већи (1. X, стр. 8); Имамо голгетере, нема голова (8. X, стр. 17).

Из свега показаног јасно је да су асиндетске реченице са допусним значењем веома заступљене у српскохрватском језику, те су могућности за успостављање директне еквивалентности знатне, а изузетак могу представљати углавном искази паремиолошког карактера.

Асиндетске реченице са **ЦИЉНИМ ЗНАЧЕЊЕМ** у руском језику, према досад постојећим описима²⁸, имају малу употребљивост и најчешће су комплексног карактера, тј. циљни односи се јављају као пратилачки моменат неких других односа или обрнуто. Најчешћи су конструктивни видови са оваквом комбинацијом облика предиката у компонентама: (1) императив — императив, исп.: Не говори правды — не теряй дружбы (посл.); (2) императив — футур, исп.: Зайдите ко мне — водочки выпьем-с; (3) императив — инфинитив, исп.: Золотых положить в солонку: богато жить; (4) перфект — императив, исп.: Я пришел к тебе, дай мне ключ от шкапа, я затерял свой.

Употребљивост асиндетских реченица са циљним значењем у српскохрватском је још и мања него што је у руском, тако да оне имају маргинално место. Па ипак и у српскохрватском су могуће, а функционишу у разговорном језику и у дијалектима. Најчешће комбинације облика предиката у њима су: императив са императивом или са футуром, исп.: Иди у самопослугу, купи хлеба; Наврати до мене, попићемо по коју.

Међутим, у преводилачкој пракси ће се експлицирати циљни однос чак и онда кад нема никаквих ограничења да се руски синдет преведе српскохрватском асиндетском реченицом, исп.: Пойдем в курения — *служивого встренешь* (Шолохов) → Хајдемо у кућу, *да видиш војника*.

А да су асиндетске реченице циљног односа обичније у руском језику показује преводилачка пракса са српскохрватског на руски где се синдетске српскохрватске реченице превде асиндетским руским реченицама, исп.: Стано, ходи и ти овамо. Ходи *да иџрамо и да љевамо* (Станковић) → Стана, иди сюда! Выходи к нам, *споем, попляшем!*

Асиндетске реченице са **ЗНАЧЕЊЕМ ПОСЛЕДИЦЕ И РЕЗУЛТАТАТА** у руском језику су конструктивно разноврсне, међутим њихово значење не проистиче толико из комбинација облика предиката колико из целокупног њиховог садржаја који одражава узрочно-последични однос у одређеном контексту или ситуацији. Треба ипак истаћи да се значење последице и резултата најјасније разазнаје у реченицама чији су предикати компонената исказани перфектом. Овакве реченице стоје истовремено у корелацији како са независно-сложеним реченицама с везницима *и потому, а поэтому*, тако и са зависно-сложеним реченицама с везником *так что*²⁹. Али пошто се у њима исказује узрочно-последични однос, оне се могу доводити у корелацију и са зависном узрочном

²⁸ АН СССР, *Русская грамматика II*, стр. 648—649.

²⁹ В.: *Русская грамматика II*, стр. 649.

реченицом с везником *так как*, исп.: Вы требовали — я должна была уступить вам // Вы требовали, и потому я должна была уступить вам // Вы требовали, так что я должна была уступить вам // Так как вы требовали, я должна была уступить вам.

Асиндетске реченице са значењем последице и резултата својствене су и српскохрватском и нашле су места у граматичким описима као последичне зависно-сложене реченице или као закључне независно-сложене реченице³⁰. У светлу нашег опредељења треба ипак нагласити да ове српскохрватске реченице слично као и у руском језику представљају посебну синтаксичку појаву, али се могу доводити у корелацију и са независно-сложеним и са зависно-сложеним реченицама, исп.: Ви сте захтевали, ја сам морала да вам попустим // Ви сте захтевали и зато сам морала да вам попустим // Ви сте захтевали, те (тако да) сам морала да вам попустим // Пошто сте ви захтевали, ја сам морала да вам попустим.

Постојање анализираних асиндетских реченица у оба језика омогућава успостављање директне еквивалентности, што се у преводилачкој пракси и чини, исп.: Не было никакой возможности уйти незаметно — он вышел открыто . . . (Фадеев) → Није било никакве могућности да оде неприметно — он је изишао слободно . . . ; Бабка и маленькая сестренка померли с голоду, остался один (Катаев) → Баба и сестрица умрле од глади, остао је сам.

Занимљиво је да у анализираној грађи нисмо нашли примере да се руска асиндетска реченица преводи на српскохрватски експлицитном последичном реченицом, што се може објаснити чињеницом да ове реченице не стоје у корелацији искључиво са зависним последичним, већ и са независно-сложеним реченицама. Тиме се могу објаснити и примери успостављања еквивалентности између руске асиндетске и српскохрватске синдетске реченице с везником *иа*, исп.: Мать не хотела отдавать корову, — *мать убили* (Катаев) → Мајка није хтела да им преда краву, *иа су је убили*.

Али се зато могу срести примери да се српскохрватска експлицитна последична реченица преводи на руски језик асиндетском реченицом, исп.: . . . једног је ономад тако млатнуо *да ће ња дуго њамийши* (Давичо) → . . . одного тогда еще так огрел — *долго не забудет*.

И најзад треба указати на чињеницу да се у оба језика срећу и такве асиндетске реченице са значењем последице и резултата које су у сасвим лабавој вези са иницијалном компонентом и заједно са њом конституишу надреченичну целину. Таква је, на пример, следећа српскохрватска реченица: Но продор индустрије чини своје: *земља је све скупила* и многе породице се селе у Ајову и друге државе („Политика”, 1. VI 1986, стр. 3). Лабавост везе у оваквим асиндетским реченицама омогућава да се у преводилачкој пракси оне транспонују као самосталне реченице, исп.: Возможно, что немцы оставили здесь своих автоматчиков: *каж-*

³⁰ М. Стевановић, *нав. дело*, стр. 766, 865.

дую минуту можно было наскочить на засаду (Катаев) → Није било искључено да су Немци овде оставили своје војнике са аутоматским оружјем. *Свакој иренушка су моли да наиђу на заседу.*

Руским асиндетским реченицама са **ЗНАЧЕЊЕМ ЗАСНОВАНОСТИ** изражава се читав низ конкретнијих каузалних односа као што су узрок, разлог, повод, основаност, аргумент и сл.³¹ Компонента која садржи значење заснованости увек долази из компоненте за чији садржај саопштава заснованост. Најчешће комбинације облика предиката су: (1) императив — презент, исп.: Не смейся, братец, чужој сестрице: своя в девицах (посл.); (2) императив — футур, исп.: Не плюй в воду: пригодиться напиться (посл.); (3) презент — презент, исп.: Я не хочу говорить с вами — вы грубы; (4) перфект — перфект, исп.: Макара слегка пошатывало — не выпался.

Граматику српскохрватског (односно хрватскосрпског) језика не издвајају асиндетске реченице са значењем заснованости, али овакве реченице евидентирају и сврставају у независно-сложене реченице. Тако, на пример, М. Стевановић у закључне наводи и следећи пример: И вук бар једном заурла годишње, *не може ни он сам*³². А код Р. Катичића између осталих примера наводи се као независно-сложена реченица: Треба да будеш јака: *ово је јуџро великој клања*³³. Не упуштајући се у шири коментар ми ћемо скренути пажњу на чињеницу да се први пример може експлицирати, тј. доводити у корелацију не само са експлицитном закључном, већ и са експлицитном узрочном реченицом, исп.: И вук бар једном заурла годишње, *дакле, не може ни он сам* // И вук бар једном заурла годишње *јер не може ни он сам*. Други пример се може експлицирати као узрочна реченица, исп.: Треба да будеш јака *јер ово је јуџро великој клања*.

Јасно је и из наведена два примера да у српскохрватском постоје асиндетске реченице са значењем заснованости којима се изражавају каузални односи. Фреквентност употребе ових реченица у разговорном српскохрватском језику је изразита, према неким испитивањима оне су чак и чешће од узрочних реченица са везником³⁴. Али сфера њихове употребе не ограничава се само на разговорни језик, већ су оне сасвим обичне и у језику књижевних дела, у публицистичким и новинским текстовима.

Констатовано стање у језичким системима омогућава да се у конкретним ситуацијама успоставља директан еквивалентни однос између руских и српскохрватских асиндетских реченица свих напред поменутих конструктивних видова, исп.: (1) Иди на вокзал, командир кличет (Шолохов) → Иди на железничку станицу, зове те командант; (2) Немој

³¹ *Русская грамматика II*, стр. 649.

³² М. Стевановић, *нав. дело*, стр. 766.

³³ Р. Катичић, *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika. Nacrt za gramatiku*, Zagreb, 1986, стр. 155.

³⁴ В. Половина, *Зависне узрочне реченице у разговорном српскохрватском језику*, „XV научни састанак слависта у Букове дане, 10—15. IX 1985”, Београд, 1986, стр. 86.

да се растављаш, имаћете ви децу (Михајловић) → Не разводись, будут у вас дети; (3) Она ништа и не пита, зна да је нека невоља (Михајловић) → Она и не спрашивает ни о чем, понимает, беда значит; (4) Обернуться старику не пришлось — урожай не указал (Шолохов) → Оправити се старац није могао, — издала година.

У преводилачкој пракси се срећу и примери успостављања еквивалентних односа на друге начине од којих ћемо овде поменути преводјење српскохрватских експлицитних узрочних реченица помоћу руских асиндетских реченица, исп.: Да је и он тамо некакав војник, то се не би могло казати, *јер нијих има униформе ни правој оружја . . .* (Ђопић) → Что и он какой-нибудь там солдат, этого не скажешь: *нет у него ни формы, ни настоящего оружия . . .* Овакво успостављање еквивалентности проистиче из веће уобичајености асиндетских реченица у руском језику и један је од бројних показатеља одлике српскохрватског језика да у односу на руски језик експлицитније исказује узрочне односе³⁵.

III

Изложени опис односа руских асиндетских реченица са српскохрватским еквивалентима не представља исцрпну конфронтациону анализу асиндетизма у целини нити окончано проучавање разматраних реченичних типова. Али и као такав даје довољно чињеница за извесне уопштеније констатације о односу руских асиндетских реченица према српскохрватским и могућностима успостављања еквивалентности у двојезичној пракси, о карактеру асиндетских реченица у конфронтираним језицима као и о методологији њиховог проучавања.

Нема сумње да је асиндетизам у целини узет заступљенији у руском језику и то како у језичком систему тако и у језичкој примени. Нарочито су конструктивно разноврснији и фреквентнији асиндетски реченични типови који се могу доводити у корелацију са зависно-сложеним реченицама адвербијалног карактера. У том смислу се посебно истичу реченице са условним значењем.

У конфронтационој анализи се, међутим, показало да асиндетске реченице које стоје у корелацији са зависно-сложеним реченицама адвербијалног карактера нису занемарљиве ни у српскохрватском језику. Код већег броја типова ових реченица једнака је или приближно једнака конструктивна разноврсност као и у руском језику, а постоји и реченични тип (реченице са допусним значењем) где је конструктивна разноврсност већа у српскохрватском него у руском језику. Може се претпоставити да би одговарајуће статистичко испитивање показало и приближно једнаку фреквентност употребе неких реченичних типова у рус-

³⁵ Више о томе излажемо у реферату: *Нивои еквивалентности при исказивању узрочних односа у српскохрватском и руском језику*. „XVI научни састанак у Вукове дане, 10—14. IX 1986”.

ском и српскохрватском језику. То би у првом реду биле реченице са значењем допуштања и неусклађености, заснованости и образложења.

Сфера употребе асиндетских реченица једнака је у оба језика, при том се оне не ограничавају само на разговорни језик како се покаткад за руски језик наглашава³⁸, већ су широко заступљене у језику уметничке књижевности (како у говору јунака тако и у језику писаца) и нарочито у језику штампе. У тексту по правилу имају одређену стилистичку функцију.

И само стилистичка маркираност асиндетских реченица био би довољан аргуменат који обавезује да се у двојезичној пракси успоставља директна еквивалентност, тј. да се асиндет преводи асиндетом у свим случајевима где то језички системи допуштају. Ако се овоме дода и чињеница да су бројне асиндетске реченице потенцијално двозначне или вищезначне, неопходност успостављања директне еквивалентности постаје још очигитија. Стога се непоштовање ове неопходности у преводилачкој пракси не може сматрати коректним, јер се таквим поступком не преносе додатне стилистичке информације и по правилу се нарушава контекстуални склад текста. Неадекватна транспозиција асиндета синдетом даје исте негативне ефекте као престилизација асиндета у синдет унутар језика, те стога овакво превођење може бити допуштено само онда кад је изнуђено стањем и односом језичких система.

Што се тиче карактера асиндетских реченица, мислимо да је конфронтациона анализа додатно показала и потврдила њихову комплексност у оба језика, а на коју је у уводном делу овог излагања указано понаособ за сваки језик. У оба конфронтирана језика асиндетизам обухвата шири круг језичких појава које имају једно заједничко својство — одсуство лексичког показатеља синтаксичке везе, али које се по другим обележјима могу између себе разликовати толико да се једне асиндетске појаве граниче са саставним реченицама, а друге са надреченичним целинама. Ипак, језгро асиндетизма у оба језика чине појаве које се одликују и од паратаксе, и од хипатаксе, и од надреченичне целине не само на комуникативном и стилистичком плану, већ у великој мери и на семантичком и конструктивном плану.

Једна од најбитнијих одлика асиндетских реченица семантичке природе је имплицитно исказивање односа и значења у њима као и вишезначност бројних конструктивних видова. Асиндетске реченице се могу сводити на дубинску (семантичку) структуру која је истовремено дубинска структура и сложених реченица са спољним значајма везе, али често ово свођење се рачва на две или више дубинских структура. Отуда се бројне асиндетске реченице могу доводити у корелацију са разнородним зависно-сложеним реченицама или истовремено у корелацију са паратакским и хипотакским реченицама. Међутим, могућност свођења асиндетских реченица на дубинску структуру која је заједничка са синдетским реченицама није довољан аргуменат да се асиндетске реченице

³⁸ В.: Г. В. Соколова, *Бессоюзные предложения в современном русском языке*. Русский язык за рубежом, Москва, 1982, бр. 2, стр. 93.

не одвајају од синдетских, јер по тој логици не би било основа да се ни полупредикативне конструкције одвајају од сложених реченица са којима такође имају заједничку дубинску структуру.

Не сме се previdети ни чињеница да се разлика између граматичких структура асиндетских и синдетских реченица никако не ограничава само на одсуство или присуство везника. У оба конфрнтирана језика читав низ типова асиндетских реченица има друкчије конструктивне карактеристике у односу на синдетске реченице са којима се доводе у корелацију. Код великог броја асиндетских реченичних типова могућности уобличавања предиката компонената су веће и разноврсније у односу на одговарајуће синдетске реченице. Многе асиндетске реченице имају друкчији поредак компонената и реченичних чланова у односу на синдетске реченице, а као општа карактеристика целокупног асиндетизма је сажетост форме и кондензованост исказа.

Показане одлике и специфичности асиндетских реченица детерминишу методологију њиховог проучавања не само у оквиру засебно узетих језика, већ и у оквиру конфронтационе анализе. Чак и да се занемаре особености по којима се асиндетске реченице одвајају од синдетских, методолошки би било веома компликовано проучавање бројних асиндетских реченица унутар паратаксе и хипотаксе јер би се многе од њих морале описивати у оквиру два или више хипотаксичких реченичних типова, или и у хипотакси и у паратакси. Поједностављено пак проучавање таквих реченица само на једном месту, унутар само једног реченичног типа било би неадекватно и непотпуно, не би у потпуности осветљавало њихове карактеристике. Стога методолошки закључак може бити само један: у конфронтационој анализи руског и српскохрватског језика асиндетске реченице треба разматрати изван паратаксе и хипотаксе без обзира на то што ће са бројним руским асиндетским реченицама у српскохрватском кореспондирати синдетске независно-сложене и зависно-сложене реченице. Оваква еквивалентност, међутим, упућује и обавезује конфронтациону анализу на то да асиндетске реченице увек доводи у смисаону корелацију са синдетским реченицама. Истовремено оваква еквивалентност и смисаона корелација са синдетским реченицама чини да је за конфронтациону анализу руских асиндетских реченица и српскохрватских еквивалената битна опозиција *асиндеј*: *синдеј*, док је супротстављање *сложена реченица*: *асиндејски сјој реченица* ирелевантно и своди се на супротстављање термиолошког карактера. Другим речима, опис руских асиндетских реченица у конфронтацији са српскохрватским (верујемо — и са другим језицима) може се једнако успешно реализовати са становишта и другог и трећег у уводу изложеног гледишта.

Београд

Бољуб Ситанковић

Резюме

Богољуб Станковић

**БЕССОЮЗНЫЕ ПРЕДЛОЖЕНИЯ В РУССКОМ ЯЗЫКЕ И ИХ
СЕРБСКОХОРВАТСКИЕ ЭКВИВАЛЕНТЫ**

Сначала даются основные характеристики трех подходов к бессоюзным предложениям в русской грамматической науке, а потом на конкретном материале показаны своеобразие бессоюзных предложений и их отличия от союзных в сербскохорватском языке и целесообразность рассматривать их как особый тип сложных предложений.

В центральной (второй) части статьи рассмотрены русские бессоюзные предложения и их сербскохорватские эквиваленты со значениями: условным, временным, уступительным, целевым, следствия и результата, обоснования. Русским бессоюзным предложениям с упомянутыми значениями соответствуют в сербскохорватском как бессоюзные, так и союзные предложения.

Сопоставительный анализ показал, что в русском языке имеется значительно больше структурных видов бессоюзных предложений, чем в сербскохорватском. Все-таки бессоюзные предложения и в системе сербскохорватского языка имеют значительное место. Некоторые типы предложений, особенно со значением обоснования и уступительным, имеют такую же употребительность как и в русском языке.

В заключение сделан вывод о целесообразности сопоставительного описания бессоюзных предложений не в рамках паратаксиса и гипотаксиса, а отдельно, но при этом нельзя забывать о соотношениях между бессоюзными и союзными предложениями.